

A BIBLIA

Az európai kultúra két alappilléren nyugszik. Egyik a görög-római, másik a zsidó-keresztény kultúra. A Biblia zsidó-keresztény kultúra foglalata. A keresztények szeretik a világon a Biblia tanításaira alapozzák hitüket és viselkedésüket, a zsidók pedig tisztelik és használják az Ószövetséget. A kereszténység felvétele óta a Biblia alapjaiban határozza meg az európai gondolkodásmódot, viselkedést, művelődéstörténetet. Az európai művészet a Biblia gondolatvilágát, szimbólumait, motívumait és műfajait. A modern irodalomban, színház-és filmművészetben például József, Mózes, Jézus Krisztus modern hősökké váltak.

Fogalma: A Biblia azoknak a könyveknek a gyűjteménye, amelyeket a zsidó és a keresztény hagyomány isteni eredetűnek ismer el, és a hit és erkölcs alapszabványainak tart. A Biblia a világ teremtésével kezdődik az emberi és történelmi idők kezdetén, és a végítélettel zárul az idők végezetén. A kettő közt áttekinti az emberiség őstörténetét, a zsidó (kiválasztott) nép történetét, a kereszténység kialakulását.

Részei: a Biblia két részből áll: Ószövetség és Újszövetség.

Az Ószövetség a zsidók szent könyve (régiesen Ótestamentum). Az Újszövetséget a zsidók nem ismerik el szentnek, ez a kereszténység szent könyve (Újtestamentum).

Nyelve: Az Ószövetség héber, kisebb részben arámi nyelven, az Újszövetség görög nyelven íródott.

Jelentése: A Biblia szó jelentése: a görög biblosz (könyv, tekercs) szó többes számú, kicsinyítő képzős alakja. Mára a szó jelentése: „Könyvek könyve”, Könyvek, Írás, Szentírás, Tekercs, Iratok.

Keletkezése: Az Ószövetség Kr.e. 12. századtól Kr.e. 2.századig íródott, az Újszövetség pedig a Kr.u. 1. században keletkezett.

Tartalma:

<i>Ószövetség</i>	<i>Újszövetség</i>
Az isteni kegyelem és üdvösség ígérete a zsidók ősatyjának, Ábrahámnak, és megerősítése leszármazottai: Jákób, Izsák, József és Mózes által. Isten kiválasztott népe a zsidók.	Megerősített és kiterjesztett szövetség Isten és egyszülött fia, Jézus Krisztus által a benne hívők számára.

Apokrif művek = (görög apokrüphosz=elrejtett szóból származik) Azokat az ókorban a zsidó vagy a keresztény vallás szolgálatában keletkezett iratok, amelyek nem kerültek be a Biblia kanonizált szövegei közé. (kanon=mérték szerint való dolog) A kanonikus gyűjtemény kifejezés arra utal, hogy a Biblia teljességében tartalmazza az Istentől ihletett iratokat.

A Biblia felosztása

Ószövetség

1. A zsidók szerint:

- Tóra
Törvény = Mózes I-V.
Próféták könyve
Írások köre

2. A keresztények szerint

- Történelmi könyvek (pl. Mózes I-V.)
- Tanító könyvek

(pl. Zsoltárok, Példabeszédek, A Prédikátor könyve)

- Prófétai könyvek

(pl. Ézsaiás, Dániel, Jónás k.)

Újszövetség

- Történelmi könyvek
Máté, Márk, Lukács és János evangéliumai, az Apostolok cselekedetei

- Tanító könyvek:
Levelek

- Prófétai könyv: János jelenései
(Apokalipszis)

A Biblia műfaji sokszínűsége:

Evangelium: A szó jelentése jó hír, örömhír. Az Újszövetségben Máté, Márk, Lukács, János (evangélisták) írták le Jézus szavait és tetteit. Közülük Máté, Márk, Lukács a szinoptikusok. (Az ő evangéliumaikban Jézus emberi mivolta a hangsúlyosabb, ill. nyelvezetük, stílusuk egyszerűbb; a műveletlen, tanulatlan hallgatóság számára készült)

Példázat : olyan rövid, tanító célzatú elbeszélés, mely egy szöveg vagy egy beszéd kereteibe foglalva követendő vagy elvetendő erkölcsi tanulságként áll valamely vallási, erkölcsi tétel bizonyításának szolgálatában. (erkölcsi célzatú, tanítói jellegű) Feladata, hogy válaszra vagy választásra szólítson fel. Az evangéliumokban találhatjuk Jézus példázatait. Pl.: A magvető példázata

Elbeszélés: az Ószövetség és az Újszövetség történetei nagyrészt történelmi elbeszélések, pl.: teremtéstörténetek, a bűnbeesés története, József története, Káin és Ábel története. az özönvíz, Izsák feláldozása, Jónás könyve)

Zsoltár: A Zsoltárok könyve 150 zsoltárt tartalmazó imagyűjtemény. A zsoltár olyan lírai műfaj, melynek megszólítottja Isten (Istenhez és Istenről szól), az olvasót is Isten útjára buzdítja, megragadja az érzelmeket, segít szavakat találni saját imáinkhoz, használja a figura etymologicát. Örök emberi problémák, érzések, magatartásmódok fogalmazódnak meg bennük, témájuk az üldöztetés, a szenvedés, a halál vagy ép az öröm, a hála, a dicséret. Az imádkozó élethelyzete szerint vannak köztük panaszzsoltárok, hálaadó zsoltárok, bölcsességi zsoltárok, himnuszok. Szerzőinek Dávid királyt (a legtöbb zsoltár szerzője), Mózes és Salamont tartják.

Szerelmi dal: az Énekek Éneke a szerelmi és lakodalmi költészet gyűjteménye.

Jeremiád: =sirató ének. Jeremiás könyvében.

Levelek: Pál levelei. Ezek címzettje a gyülekezet vagy annak vezetője, témájuk egy adott, fennálló probléma. Pl.: Pál I. levele a korinthusiakhoz (A szeretet)

Törvények, Parancsolatok: a helyes életvitelt írják le, magatartási és erkölcsi törvényeket fogalmaznak meg. (pl. Hegyi beszéd, 10 Parancsolat)

Közmondások, erkölcsi és filozófiai költemények (Példabeszédek könyve, Jób könyve)

Prófétai és apokaliptikus irodalom: a „prófécia” görög szó, jelentése az isteni üzenet hirdetése. A próféta maga a hirdető, az isteni üzenet a próféta különböző módon adja tovább. (próféták pl.: Jónás könyve).

Jelenések könyve=János apostol Apokalipszise: az isteni kinyilatkoztatást látomás formájában kapja a kiválasztott; a látomásokban minden jelképpé válik.

Szimbólumok és motívumok a Bibliában

Bibliai szimbólumok / toposzok:

A Bibliában visszatérő jelképek, a Biblia szövegein belül egymásra is utalnak, művészeti alkotásokban nagy felidéző erejük van.

- számszimbolika: 3 = Szentháromság, 3 napot töltött Jónás a cethal gyomrában – Jézus harmadnapra támadt fel; 7 = az isteni tökéletesség, a teremtés 7 napja, a végítélet könyvének 7 pecsétje; 40 = várakozás, megtisztulás ideje: az özönvíz, Jézus böjtje a pusztában, zsidók vándorlása az Egyiptomból való menekülés után) 4 = a világ teljességének és szilárdságának a jelképe: az Édenkert négy folyója, négy betűből áll Isten és az első ember neve: JHWH (Jahve), Ádám; a kerubok és az Apokalipszis lovasainak a száma.

- kígyó → gonosz, kísértő
- galamb/ olajág/ szivárvány → békekötés, megbocsátás
- fa →élet és halál szimbóluma; az örök élet és annak elvesztése az Édenben, a jó és rossz tudásának fája, Jézus keresztfája,

- víz – élet, megtisztulás (Özönvíz, Jézus megkeresztelkedése a Jordán vizében)
- kert – bőség, örömteli élet (Éden)
- hegy – az isteni jelenlét (Sion-hegy: Tízparancsolat; Tábor-hegy: Jézus színeváltozása),
- pásztor – a jó pásztor = Jézus
- álom – Isten üzenetének eszköze (pl. József, Jákob, a napkeleti bölcsek)
- kenyér és bor (szőlő) – élet, Jézus önfeláldozása (Jézus teste és vére); több példabeszéd kötődik a szőlőhöz, illetve a búzához

Továbbélése: Az európai művészet kifejezőeszközként használta és használja, ezért több író is beleszötte műveibe vagy említést tett róla.

A **népi játékokban** leggyakrabban Jézus születését illetve kínszenvedését és kereszthalálát dolgozták föl (betlehemezés, passió).

Irodalmi példák: Szent Ágoston Vallomások című művében a Biblia a megvilágosodás forrása. Dante az Isteni színjátékban misztikus túlvilági utazásával az isteni világrendet és az emberi megtisztulás útját mutatja be. Kölcsey Ferenc Himnusz: "Értünk Kunság mezein/ Ért kalászt lengettél, /Tokaj szőlővesszein /Nektárt csepegtettél."

Goethe Faust című művében megjelenik az ördögi hatalommal is lepaktáló, tudást szomjazó ember (Ist. Ádám!), Madách Imre Az ember tragédiája című műve a teremtést és a bűnbeesést, illetve ennek következményét gondolja újra. Ady Endre sokszor fordul bibliai szimbólumokhoz – általában sajátos jelentéstartalmakkal bővítve a hagyományos értelmezéseket (pl. Léda asszony zsoltárai, Az ős-Kaján, A Sion-hegy alatt). Babits is gyakran fordul bibliai motívumokhoz (Jónás könyve, Jónás imája). Mihail Bulgakov A Mester és Margarita című regénye sajátosan írja újra Jézus halálának eseménysorát. Pilinszky János költészetében is meghatározó a Biblia (Halak a hálóban, Apokrif, Harmadnapon). Samuel Beckett Godot-ra várva című drámája a megváltás – megválthatóság lehetőségének kérdését járja körbe, Godot neve utal az Istenre (God). Erre a műre „válaszol” Jókai Anna Godot megjött című műve.

A Biblia más művészeti ágaknak is meghatározó forrása:

Képzőművészeti alkotások készültek a bibliai eseményekről pl. Munkácsy trilógiája: Krisztus Pilátus előtt (1881) ; Golgota (1884) Ecce Homo =Íme az ember (1896) Rembrandt A pásztorok imádása; M.S. mester Mária és Erzsébet találkozása Leonardo da Vinci Utolsó vacsora stb. Kimeríthetlenségét jelzi, hogy napjainkig készülnek feldolgozásai, szimbólumrendszere tetten érhető a legváltozatosabb műfajokban.

Zene: Bach: Passiói ;Kodály Psalmus Hungaricus (zsoltafeldolgozás benne), Andrew Lloyd Webber, Jézus Krisztus, szupersztár (musical),

Film: Mel Gibson: Passio, Jézus Krisztus szupersztár.

A **hétköznapi szóhasználatban** is találkozunk bibliai eredetű kifejezésekkel: salamoni ítélet, pálfordulás, tamaskodik, júdáscsók, hétpecsétes titok, keresztség (= beavatás: átesik a tűzkeresztségen); úgy került oda, mint Pilátus a Credóba; néz, mint a Bálám szamara; sóbálvánnyá vált (Ist. Lót).

Szállóigék:

A tiltott gyümölcs édesebb. (1Móz. 3,3-6)

Szemet szemért, fogat fogért. (2Móz. 21,24)

Nemcsak kenyérrel él az ember. (5Móz. 8,3, Mt. 4,4, Mk. 4,4, Jn. 6,3)

Minden hajszála égnek áll. (Jób 4,15)

Aki másnak vermet ás, maga esik bele. (Zsolt 9,16, Péld. 26,27, 28,10, Préd. 10,8, Sir. 27,26)

Mossa a kezét. (Zsolt. 26,6, Mt. 27,24)

Ember tervez, Isten végez. (Péld. 16,9)

Nincs új (Semmi sem új) a nap alatt. (Préd. 1,9)

Halál ellen nincs orvosság. (Bölcs. 2,1)

Szükségben ismered meg a jó barátot. (Sir. 12,8, 37,45)

A baj nem jár egyedül. (Ez. 7,5, Jel. 9,12)

Más szemében meglátja a szálkát, a magáéban a gerendát sem veszi észre. (Mt. 7,3, Lk. 6,4) -

Aki keres, az talál. (Mt. 7,1)

Báránybőrbe bújt farkas. (Mt. 7,15)

Jobb adni, mint kapni. (Csel. 20,35)

Ki mint vet, úgy arat. (Gal. 6,7)

Aki nem dolgozik, ne is egyék. (2Thessz. 3,10)

Az alfája és omegája (valaminek). (Jel. 1,8)